

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^E JAARGANG

WOENSDAG 30 NOVEMBER 1938

No. 1196

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

*Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8468.*

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Biz.
De strijd tegen de wilde autobussen door <i>Prof. Mr. M. H. Bregstein</i>	904
Het Pond Sterling door <i>C. A. Klaasse</i>	905
De scheepsbouwnijverheid in Nederland door <i>Ir. J. W. Bonebukker</i>	907
Wettelijke regeling der verplichte afschrijving op huizenbezit door <i>Dr. Ir. F. P. Bakker Schut</i>	909
Monetaire conjunctuurpolitiek door <i>A. J. W. Renaud</i>	912
AANTEKENINGEN:	
Wijziging in het Curatorium van het Nederlandsch Economisch Instituut	914
De verdeling van het effectenbezit in Nederland	914
Statistieken:	
Groothandelsprijzen	916-917
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	915, 918

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De internationale wisselmarkten werden deze week weer beheerscht door de fluctuaties van het Pond, waarbij volkomen onzekerheid de meest opvallende factor was.

Per saldo werd een flinke koersdaling geregistreerd, maar de neergaande lijn werd meermalen onderbroken door reacties, wanneer de speculatie zich dekte als plotseling de monetaire autoriteiten intervenieerden en men weer even den indruk had, dat op het bereikte peil het Equalisation Fund geen verdere inzinking meer zou toelaten.

Het ontbreken van vertrouwen in de toekomst van het Pond heeft op omvangrijke schaal verplaatsing van hot money tengevolge gehad. Die verplaatsing vond voor een niet onbelangrijk deel plaats naar de Vereenigde Staten, maar ook naar andere centra als Nederland en Zwitserland.

Het gevolg was, dat daar ook de Dollar min of meer aangeboden lag. Vooral in Zwitserland was het resultaat van die verhoudingen een krachtige verbetering van den Franckoers ten aanzien van den Dollar. Ook hier daalde de Dollar, maar deze beweging werd binnen enge grenzen gehouden, omdat ons Egalisatiefonds vasthield aan den „peg” van 1.83%, op welk niveau soms flinke posten uit de markt genomen moesten worden.

De Fransche Franc heeft den koers van het Pond gevolgd, geheel in overeenstemming met de Fransche monetaire politiek. Het Egalisatiefonds moest regelmatig intervenieeren, want de positie van de huidige Regeering is van dien aard, dat op zijn minst onzekerheid bestaat ten aanzien van de uitvoering van het financieele saneeringsplan.

Op de geldmarkt valt logischerwijze geen enkele verandering in de situatie te constateeren. Bij de laatste schatkistemissie kwam 5-maandspapier op $\frac{1}{2}$ en 7- en 8-maands op $\frac{5}{16}$ pCt.

Ook de beleggingsmarkt blijft uitermate kalm, en van eenige verandering in de tendens is geen sprake.

DE STRIJD TEGEN DE „WILDE” AUTOBUSSEN.

1. Herhaaldelijk zag men in de laatste maanden ondernemingen zonder dat zij daartoe vergunning hadden bekomen, gelijk toch blijkbaar krachtens de wet als onmisbare voorwaarde was gesteld, een autobusdienst instellen, bestemd om geregeld langs een bepaalden weg de personen, die zich daartoe aanmelden, te vervoeren. De Overheid ondernam niettemin naar het scheen niets tegen deze diensten. Wel traden de Nederlandsche Spoorwegen en met deze verbonden ondernemingen bij den burgerlijken rechter tegen haar op, en zulks met afwisselend succes.

Nadat de Vacantiekamer van de Amsterdamsche Rechtbank in haar vonnis van 13 Sept. 1938 N. J. 1938 No. 914 en haar President in kort geding het doen rijden van bedoelde bussen als onrechtmatig hadden aangemerkt, vond de Minister van Justitie termen om in te grijpen en door de openbare macht het rijden van de bussen te beletten.

Toen dit ingrijpen zich richtte tegen het doen rijden van bussen door ondernemers, waartegen geen rechterlijk verbod was uitgevaardigd, verbood de Haagsche President op vordering van zulk een door bedoeld ingrijpen stilgelegden dienst den Staat deze interventie. Thans wacht geheel Nederland op het tegen medio December a.s. in uitzicht gesteld arrest van den Hoogen Raad en hoopt, dat daardoor zal komen vast te staan, welke vrijheid op het stuk van de autobusexploitatie door de thans geldende bepalingen wordt gelaten.

2. Welke juridische puzzle vraagt om oplossing? Met opzet stel ik op den voorgrond, dat het hier betreft een zuiver juridisch vraagstuk. *Niet* aan de orde is de vraag, of verkeersordening gewenscht is; nog veel minder de vraag, of de wijze, waarop de Regeering en de lagere organen van den Staat deze ordening ten uitvoer leggen, doelmatig is, doch enkel en alleen of de thans geldende regeling ongeordende autobusexploitatie toelaat! Ik herhaal dus: welke juridische puzzle moet opgelost worden.

3. Teneinde zich een oordeel te kunnen vormen over het de gemoederen zoo in opschudding brengende vraagstuk is kennismaking van den historischen achtergrond der thans op het stuk van het autobusvervoer geldende wettelijke regeling onontbeerlijk.

De wet op de openbare middelen van vervoer van 1880 bepaalde uitdrukkelijk in art. 1, dat tot het in werking stellen van een openbaar middel tot vervoer van personen of goederen geen voorafgaande vergunning gevorderd wordt. Bij de wet van 30 Juli 1926 S. 250 werden echter aan dit artikel de woorden toegevoegd: „behalve in de gevallen, dat vervoer van personen zal geschieden met autobussen”. Een aanzienlijke beperking van het in artikel 1 gestelde beginsel van vrijheid van vervoer had hiermede haar intrede gedaan. Deze toevoeging stelde evenwel niet elke exploitatie van autobussen voor personenvervoer van een vergunning afhankelijk, doch slechts een zoodanige, welke een exploitatie als openbaar middel van vervoer oplevert. Onder zulk een openbaar middel tot vervoer, van personen verstaat de wet van 1880 blijkens art. 15 l. 1 slechts „rijtuigen bestemd om geregeld langs een bepaalden weg de personen, die zich daartoe aanmelden te vervoeren.”

4. Deze beperking bleek spoedig ondoelmatig. Wel interpreteerde de H. R. de desbetreffende bepalingen overeenkomstig zin en strekking der wetswijziging; zoo besliste hij in zijn arrest van 27 Juni 1932 N. J. 1932 p. 1511: dat het geregelde en vaste van den dienst op den voorgrond staat ter bepaling of men met een in art. 15 l. 1 bedoelden dienst te doen heeft, en in verband daarmee aan het vereischte van het vervoer langs een bepaalden weg is voldaan

indien vaststaat, dat bij het geregeld plaats vindend vervoer een weg wordt gevolgd, die van het bepaalde beginpunt min of meer rechtstreeks leidt naar het bepaalde eindpunt of omgekeerd; voorts oordeelde hij, met een beroep op een uitlating van den Minister bij het totstandkomen der wetswijziging van 1926, op 28 Mei 1934 N. J. 1934 p. 948: dat onder autobus elk motorrijtuig moet worden verstaan, dat dienst doet als openbaar middel van vervoer voor personen. Niettemin was deze wetswijziging onvoldoende om het doel te bereiken, dat de wetgever van 1926 zich had gesteld: „het voorkomen, dat door onjuiste of te ruime voorziening met vervoermiddelen de duurzame verkeersbehoeften worden geschaad”. Het bleek niet mogelijk de als toerwagenritten vermomde autobusdiensten van den weg te verdrijven. De wet van 1935 tot verlaging der openbare uitgaven verleende daarom in § 47 aan de Kroon machtiging tot het invoeren van een vergunningsstelsel voor het exploiteeren van middelen tot vervoer van personen en van goederen. De krachtens deze § uitgevaardigde maatregelen zullen echter blijkens afdeling 10 na verloop van twee jaren vervallen en in ieder geval uiterlijk op 1 Januari 1941.

5. De Regeering heeft van de haar verleende bevoegdheid, althans wat betreft het personenvervoer, gebruik gemaakt in het K. B. van 12 Jan. 1937 S. 502 tot invoering van een vergunningsstelsel voor het exploiteeren van motorrijtuigen tot vervoer van personen („Reglement autovervoer personen”).

Dit K. B. is in werking getreden met ingang van 15 Februari 1937 en treedt dus op 15 Februari 1939 buiten werking. Krachtens art. 2 van dit besluit¹⁾ was een vergunning vereischt voor een viertal vormen van exploitatie van motorrijtuigen voor personenvervoer nl.:

- a. van autobussen voor autobusdiensten;
- b. van autobussen voor toerwagenritten;
- c. van taxi's;
- d. van huurauto's.

Afd. 9 van de wet van 1935 opende de mogelijkheid het bij het onderhavige K.B. ingevoerde vergunningsstelsel van een strafsancie te voorzien. Indien een voorschrift, krachtens deze wet uitgevaardigd, bij de uitvaardiging als strafbaar feit is aangeduid, wordt overtreding van dat voorschrift gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste f 5000. Art. 37 van het K. B. merkt, althans sedert de wijziging van 23 Juni 1937, art. 2 uitdrukkelijk als zulk een strafbepaling aan.

De toepassing van deze strafbepaling leverde echter een groote moeilijkheid op. Dikwijls vindt exploitatie van een autobusdienst in den vorm van een Naamlooze Vennootschap plaats. Indien de wet niet uitdrukkelijk het tegendeel bepaalt, kan een N.V. niet strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld en de directeur van een N.V. niet voor daden dier N.V. strafrechtelijk worden veroordeeld. Wel kan de strafbepaling zóó zijn geredigeerd, dat ook de directeur persoonlijk deze door zijn handelingen als directeur kan overtreden en op deze wijze uit eigen hoofde strafrechtelijk aansprakelijk kan worden.

De wet van 1935 bevat geen bepaling, krachtens welke een N.V. strafrechtelijk kan worden veroordeeld, noch stelt zij de directeurs strafrechtelijk aansprakelijk voor de daden der N.V.²⁾ Voor een strafrechtelijke aansprakelijkheid uit *eigen* hoofde van den directeur is slechts plaats, indien hij zelve als exploitant van een in art. 2 R.A.P. bedoelde exploitatie kan worden aangemerkt. Men kon echter

¹⁾ Ik geef hier de redactie weer, welke dit artikel na de wijziging van 23 Juni 1937 S. 573 had; de aanleiding tot deze wijziging blijve thans onbesproken, men zie hierover conclusie P. G. voor het hierna te vermelden arrest van den H. R. van 21 Febr. 1938 N. J. 1938 No. 820.

²⁾ Vgl. art. 12 sub 7 van de wet van 1880, waar dit wel is geschied.

rekening houden met de mogelijkheid, dat slechts de N.V. als exploitante zou worden aangemerkt, waarmee het toepassen van de strafrechtelijke sanctie ingeval van exploitatie door een N.V. onmogelijk zou blijken te zijn. Het ligt dan ook voor de hand, dat men zorg droeg autobusdiensten zonder vergunning slechts door N.V.'s te laten exploiteeren.

Inderdaad heeft de H. R. bij zijn arrest van 21 Febr. 1938 N. J. 1938 No. 820 uitdrukkelijk overwogen, dat ook de directeur, die in feite de beslissing tot exploitatie heeft genomen en den eersten stoot tot uitvoering dier beslissing heeft gegeven, niet zelf exploiteert, maar slechts in dienst van de N.V. die handelingen verricht, welke voor de exploitatie noodig zijn. Daarmee kwam de eenige grond voor de strafrechtelijke aansprakelijkheid van den directeur te vervallen.

Wilde men tot strafrechtelijke aansprakelijkheid der directeuren komen, dan lag dus aanvulling der in afd. 9 der wet van 1935 vervatte strafbepaling voor de hand. Door wijziging van het krachtens § 47 der Bezuinigingswet 1935 uitgevaardigde K.B. van 12 Januari 1937 (R.A.P.) alleen zou dat nooit met afdoende zekerheid zijn te bewerkstelligen. Men kan zich inderdaad afvragen, waarom een dergelijke aanvulling achterwege is gebleven.

6. Al ontbreekt dus de strafrechtelijke sanctie in de gevallen, waarin een N.V. als exploitante optreedt, het bleef dan toch verboden zonder vergunning een in art. 2 bedoelde exploitatie te verrichten. Hierop steunt nu het civielrechtelijk optreden van hen, die van bedoelde normovertreding schade ondervonden. Art. 1401 B. W. verplicht hem, die een rechtsplicht schendt, tot vergoeding der geleden schade; voorts kan de rechter zulk een onrechtmatige handeling ook voor de toekomst verbieden, welk verbod door een dwangsom kracht kan worden bijgezet. Zulk een proces neemt echter geruimen tijd in beslag; een veroordeeling in eerste instantie kan bovendien niet ten uitvoer worden gelegd, zoodra van het desbetreffende vonnis is geappelleerd.

Derhalve zinnen belanghebbenden op een meer effectieven weg en vinden dezen in het kort geding: een procedure voor den President der Arrond. Rechtbank, die ordemaatregelen kan treffen teneinde te voorkomen, dat tijdens het proces over de rechtsvraag zelve onredelijk nadeel aan een der partijen wordt toegebracht. Bij de voorziening, die hij treft, laat hij zich wel leiden door zijn oordeel omtrent de vraag, aan wiens zijde het gelijk is, doch een partijen bindende beslissing omtrent de rechtsvraag, die haar verdeeld houdt, geeft hij niet.

Het groote voordeel is, dat men langs dezen weg snel een rechterlijk vonnis verkrijgt. Bovendien kan dit vonnis van den President bij voorraad executabel worden verklaard, d.w.z. de President kan bepalen, dat het ten uitvoer gelegd kan worden, ook al wordt er van geappelleerd. Men heeft dus dadelijk een dwangmiddel, zij het ook dat men dit op eigen risico aanwendt, d.w.z. blijkt de hogere rechter of de Rechtbank het er mede oneens, dan zal men zelve onrechtmatig gehandeld hebben, door het vonnis ten uitvoer te leggen. Oordeelen deze rechters echter in gelijken zin, dan heeft men het groote voordeel, niet aangevozen te zijn op de schadevergoedingsvordering.

7. Toen deze burgerrechtelijke gedingen werden ahangig gemaakt, was echter inmiddels art. 2 R. A. P. gewijzigd bij K. B. van 3 Juni 1938 en luidde: „Het is verboden herhaaldelijk met een motorrijtuig personen tegen vergoeding over de wegen te vervoeren of te doen vervoeren”. Kennelijk was deze redactiewijziging aangebracht om zoo mogelijk directeuren van N.V.'s te kunnen treffen: het doen vervoeren zou dan een strafbare handeling moeten opleveren, waaraan zij zich ook persoonlijk konden schuldig maken. Het risico, dat hierdoor werd geschapen, was

echter niet gering: de redactie van art. 2 week nu af van de redactie van § 47 van de wet van 1935 en liep gevaar onverbindend te worden verklaard, als bestrijkend een ruimer gebied dan waartoe vorenbedoelde wet de Kroon gemachtigd had.

Inderdaad werd dit ook in de na deze wijziging gevoerde gedingen betoogd en door den Haagschen en Rotterdamschen President werd dit betoog geaccepteerd. De Amsterdamsche Rechtbank in haar vonnis van 13 Sept. 1938 N. J. 1938 No. 914 en de Amsterdamsche President in talloze beslissingen stelden zich op het standpunt, dat de vraag naar de verbindendheid van art. 2 R. A. P. onbeantwoord kon blijven, omdat, al ware dit artikel sedert 3 Juni 1938 onverbindend, dan toch krachtens het hierboven besproken art. 1 jo 15 l 1 van de wet van 1880 de litigieuze autobusdiensten verboden waren. Tegen dit argument wordt als bezwaar aangevoerd, dat het K. B. van 12 Januari 1937 nu eenmaal de verguntingsregeling van de wet van 1880 buiten effect gesteld heeft, waartoe de wet van 1935 de Kroon de bevoegdheid gaf. Hier blijkt dus weer, hoe deskundigen ook op gebied van het recht het nogal eens onderling oneens zijn. Aan wiens zijde het gelijk is, kan hier onbesproken blijven en behoort zelfs onbesproken te blijven, nu de zaak sub judice is. Medio December zal de H. R. omtrent de verbindende kracht van art. 2 R. A. P. uitspraak doen. Het betreft hier een cassatie procedure naar aanleiding van een strafvonnis van een kantonrechter, waarbij deze den overtreder van art. 2 R. A. P. van rechtsvervolging heeft ontslagen, omdat vorenbedoeld artikel op bovenvermelden grond onverbindend zou zijn.

Mocht de H. R. art. 2 R. A. P. onverbindend achten in de redactie van 3 Juni 1938, dan blijft nog open de vraag, of op grond van art. 1 van de wet van 1880 toch althans de vaste autobusdiensten kunnen worden verboden. Hieromtrent kan men dan een uitspraak van het Amsterdamsche Hof in het begin van het volgend jaar tegemoet zien.

8. Mij zij nog slechts één opmerking vergund: uit het voorgaande blijkt duidelijk, dat niet onze Staatsorganisatie voor de onzekerheid, die thans heerscht, aansprakelijk is, doch de menselijke onvolkomenheid, die teweegbrengt dat de wetgever er niet steeds in slaagt zijn bedoeling zoodanig in woorden vast te leggen, dat deze ook door den rechter wordt geëffectueerd. Evenzeer is zonder meer duidelijk, dat de thans heerschende chaos niet op rekening kan worden gesteld van een lek in de door het R. A. P. tot stand gebrachte verkeersordering: uitsluitend de redactie der in de wet van 1935 vervatte strafbepaling maakt het hanteeren der strafsancie in vele gevallen onmogelijk.

M. H. BREGSTEIN.

HET POND STERLING.

Toen wij in dit blad medio Augustus¹⁾ een beschouwing wijdden aan het koersverloop van het Pond, concludeerden wij, dat uit den loop van den goudprijs duidelijk bleek, dat de Engelsche monetaire autoriteiten haar inzichten ten aanzien van de wenschelijkheid het aanbod van Sterling invloed op den koers te doen uitoefenen hadden gewijzigd, en dat men goed zou doen den toen als „drempel” genoemden Dollarkoers van 4.86% — de vroegere pariteit — niet als minimum te beschouwen. Wij besloten deze beschouwing toen als volgt: „De huidige toestand is echter niet gespeend van mogelijkheden tot verrassingen in verband met de aanwezigheid van omvangrijke snel op te schrikken vluchtkapitalen, en men zal goed doen de ontwikkeling nauwkeurig in het oog te houden. Er kan misschien weer monetaire geschiedenis gemaakt worden in de naaste toekomst.”

¹⁾ Blz. 617 van E.-S.B. d.d. 17 Augustus jl.

Het Pond noteerde toen bij ons 8.94 en in New-York 4.87, terwijl de goudprijs te Londen 142/6 was.

Muntaanpassing en betalingsbalans.

Er is intusschen inderdaad monetaire geschiedenis gemaakt. De verschuiving van vluchtkapitalen heeft daarbij inderdaad een stevig woord meegesproken. En de eenige jaren bestaande vrij stabiele verhouding Pond-Dollar — al was die af en toe onderhevig aan schommelingen, die echter als regel niet zoo veel grooter waren dan de ook onder den gouden standaard voorkomende afwijkingen van de pariteit — is grondig verstoord. Stabiele monetaire verhoudingen schijnen meer dan ooit een ver verwijderd ideaal. De verwachting is daarmee bevestigd, dat de Engelsche monetaire autoriteiten muntaanpassing als één der meest voor de hand liggende middelen beschouwen om een onevenwichtige betalingsbalans in evenwicht te brengen.

De ontwikkeling na 1931.

Wanneer men deze materie aan een oordeel onderwerpt, moet men één ding in de allereerste plaats bedenken, n.l. dat de recente geschiedenis met betrekking tot de verhouding Pond-Dollar de kiem in zich hield voor een ontwikkeling, die zich thans voor ons afspeelt.

Toen in 1931 Engeland den gouden standaard noodgedwongen losliet, was het Pond belangrijk overgewaardeerd en leed men nog steeds onder de te hooge prestige-stabilisatie, gecombineerd met den relatieven productiviteitsachteruitgang van de Engelsche nijverheid en enkele toevallige factoren terzake van het wegvallen van enkele belangrijke afzetgebieden. Zoolang de Ponddevaluatie — in dit effect maar betrekkelijk weinig verzwakt door het Pondenbloe — alleen stond, kon een verbetering van de handelsbalans niet uitblijven. Daarbij ging het er niet om, een voorsprong te verkrijgen, maar een belangrijken achterstand in te halen. Toen nu de Dollardepreciatie volgde, dreigde dit resultaat weer geheel of gedeeltelijk teloor te gaan. De Engelsche Regeering is zich daarvan zeer goed bewust geweest, en het uitvloeisel was dan ook een soms sterk toegespitste monetaire strijd, die echter van Amerika uit met zoo rigoureuze middelen werd gevoerd, dat Engeland zich gewonnen gaf.

Het gevolg was, dat niet alleen de oude pariteit werd hersteld, maar de Dollar zelfs meer deprecieerde. Wanneer men dit verloop ziet in het licht van de noodzaak tot herwaardeering van het Pond, terwijl het in confesso is, dat voor den Dollar van den aanvang af geen overwaardeering had bestaan, doch integendeel een belangrijke kostprijsaanpassing aan het muntverval kon plaatsvinden, dan is het begrijpelijk, dat de Engelsche monetaire autoriteiten reeds jarenlang op „revanche” zinnen. Zulks te meer, omdat de ontwikkeling van de betalingsbalans der laatste jaren heeft doen zien, dat de overwaardeeringstheorie geenszins op losse schroeven berust. De cijfers van handels- en betalingsbalans sedert de devaluatie hebben wij in de bovenaangehaalde beschouwing uitvoerig belicht. En hoewel wij daarbij de reserve maakten, dat enkele jaren passieve betalingsbalans onder bepaalde omstandigheden — krachtige uitbreidingshousse, bewapening e.d. — geen bewijs hoeft te zijn van ongezonde verhoudingen, duidt toch alles erop, dat in Engeland het evenwicht in het buitenlandse betalingsverkeer verder ontwricht is dan men zich op den duur kan veroorloven.

Verdere ontwikkeling onzeker.

Het is o.i. vooral de hiervoren geschetste historische ontwikkeling van de monetaire verhoudingen der laatste jaren, die men als stuwende kracht moet beschouwen van hetgeen zich nu rondom het Pond afspeelt. Juist omdat de oorzaak zoo diep zit, is het

ook uitermate moeilijk te zeggen, waar de beweging zal eindigen.

Aanvankelijk heeft men de oude Dollarpariteit als einddoel vermeld, nu spreekt men van een koers van \$4.60. Eenige zekerheid daaromtrent bestaat natuurlijk niet.

Het groote vraagstuk is: werd er tusschen de Amerikaanse en Engelsche autoriteiten over dit punt onderhandeld, heeft men een grens vastgelegd, of niet? In het juist afgesloten handelsverdrag tusschen beide landen staat de clausule, dat het verdrag beëindigd kan worden bij belangrijke wisselkoersverschuivingen. Op zichzelf beteekent die clausule weinig of niets, zij is de bekende „escape-clause”, die in vrijwel alle door de Vereenigde Staten afgesloten handelsverdragen voorkomt. Men heeft daaraan dan ook aanvankelijk te veel waarde toegekend. Het lijkt echter nauwelijks denkbaar, dat, waar reeds jarenlang tusschen beide Regeeringen contact bestaat op monetair gebied, men niet één of andere basis zou hebben vastgelegd.

De internationale wisselmarkten hebben zich met dit probleem natuurlijk ernstig bezig gehouden. Maar zonder veel resultaat, want het optreden van het Engelsche Equalisation Fund is reeds geruimen tijd van dien aard, dat men volkomen in het ongewisse verkeert.

Herhaaldelijk is het voorgekomen, dat men de markt vrijwel aan haar lot overliet, hetgeen natuurlijk de speculatie uit haar tent lokte, terwijl kort daarna krachtig werd geïntervenieerd, waardoor men tot de veronderstelling neigde, dat nu de drempel was bereikt. Om kort daarna weer te ervaren, dat opnieuw de koers werd losgelaten.

Dat onder die omstandigheden omvangrijke kapitaalverschuivingen plaats vonden is logisch. Londen was op groote schaal gebruikt als vluchthaven. Juist dat vluchtkapitaal is uitermate gevoelig voor dreigende gevaren en, zoodra de stormbal wordt geheschen, trekt deze vloot verder. Wanneer men in Londen het Pond gestadig had laten dalen en daarna had geïntervenieerd, zou men een bodem hebben gevoeld. Maar bij de nu gevolgde tactiek bleef er slechts één allesoverheerschende indruk: absolute onzekerheid.

In andere gevallen is zulk een politiek begrijpelijk en nuttig. Het Fransche Egalisatiefonds heeft meermalen aldus de speculatie grondig afgestraft en tot op zekere hoogte afgeschrikt. Maar bij de geschetste situatie is het duidelijk, dat in Londen alleen maar verdere afvloeiing van kapitaal het gevolg is. De speculatie is daar een veel minder belangrijke factor. Bovendien vreest men daar geen koersinbraak zooals in Frankrijk, maar men wenscht deze blijkbaar. Wat voor nut het onder die omstandigheden heeft om schommelingen te tolereren, zooals die zijn voorgekomen, wanneer toch de tendens omlaag gaat, is niet duidelijk, omdat het resultaat slechts is, dat men aanvankelijk deviezen en goud te goedkoop heeft afgegeven.

Intusschen blijft de toekomst onzeker. Ook nu kan men, evenals voor drie maanden, nog zeggen, dat alles afhangt van den wensch en den opzet der monetaire autoriteiten; wenscht men een verdere daling, dan zal het vluchtkapitaal prompt ervoor zorgen, dat deze komt, zonder dat de Regeering zelf een stap hoeft te ondernemen om dit doel te bereiken. Intusschen is er in die drie maanden al een aardige koersdaling geweest, en uit alles krijgt men den indruk, dat de tegemoetkomingheid van de Amerikaanse Regeering op monetair gebied nogal enge grenzen heeft.

Maar één ding kan men op grond van vorenstaande gegevens niet verwachten: dat er een noemenswaardig herstel van den Pondenkoers intreedt. De kansen liggen in elk geval nog eerder in de richting van een — zij het beperkte — verdere reactie. De monetaire politiek van de Amerikaanse Regeering in de jaren tot 1934, is bezig zich te wreken!

C. A. Kl.

DE SCHEEPSBOUWNIJVERHEID IN NEDERLAND.

In April 1936 verscheen onder bovenvermelden titel de 16e publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut. De toestand van onzen scheepsbouw was toen nog zorgelijk, de vooruitzichten onzeker. Zoo beliep de tonnage in aanbouw gedurende 1935 slechts 35 pCt. van wat zij tusschen 1 Juli 1929 en 1 Juli 1930 geweest was. De personeelsterkte was zelfs tot 30 pCt. teruggelopen volgens de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Onze zeescheepvaart, waar de nieuwe opdrachten vandaan moesten komen, worstelde nog om haar bestaan, bepleitte devaluatie van het Nederlandsche betaalmiddel, en riep om méér Regeeringssteun dan de BENAS gaf.

Na 1936 is de situatie, zoowel voor het rederijbedrijf als voor de werfindustrie, in een zeer snel tempo aanzienlijk verbeterd. Er is al weer terugslag, vooral in de scheepvaart. Maar er bestaat grond voor de hoop, dat herstel op komst is.

In dit artikel worden de ontwikkeling van den zeescheepsbouw hier te lande gedurende de laatste jaren en de verwachtingen voor de naaste toekomst nader beschouwd. Dat de scheepvaart daarbij telkens betrokken wordt, spreekt vanzelf.

Verloop der bedrijvigheid.

In figuur 1 zijn uitgezet de kwartaalcijfers van Lloyds Register betreffende tonnage in aanbouw, en het voortschrijdend gemiddelde over 4 kwartalen. Laatstgenoemde lijn vertoont drie typische bijzonderheden:

1e. de piek aan het einde van het 1e kwartaal van 1938 ligt 36 pCt. hooger dan de piek van ultimo 1929;
2e. de lijn stijgt vóór 1938 veel sterker dan vóór 1930; tusschen 1 Januari 1924 en 31 December 1929 werd de tonnage in aanbouw verdubbeld — tusschen 1 Juli 1935 en 31 Maart 1938 verviervoudigd;

3e. reeds vóór de devaluatie van den Gulden (September 1936) had een krachtig herstel ingezet; immers, eerst na 31 Maart 1936 is deze van invloed op het voortschrijdend gemiddelde der over 4 kwartalen in aanbouw zijnde tonnenmaat.

In dezelfde figuur is ook uitgezet de jaarlijks te water gelaten tonnage. Deze bedroeg in 1929 zoowel als in 1937 rond 185.000 R.T. bruto, en zal over 1938 de 200.000 R.T. wel niet overschrijden. Anders dan in het vorige topjaar (1929) zal thans de tonnage in aanbouw de te water gelaten scheepsruimte zeer belangrijk overtreffen.

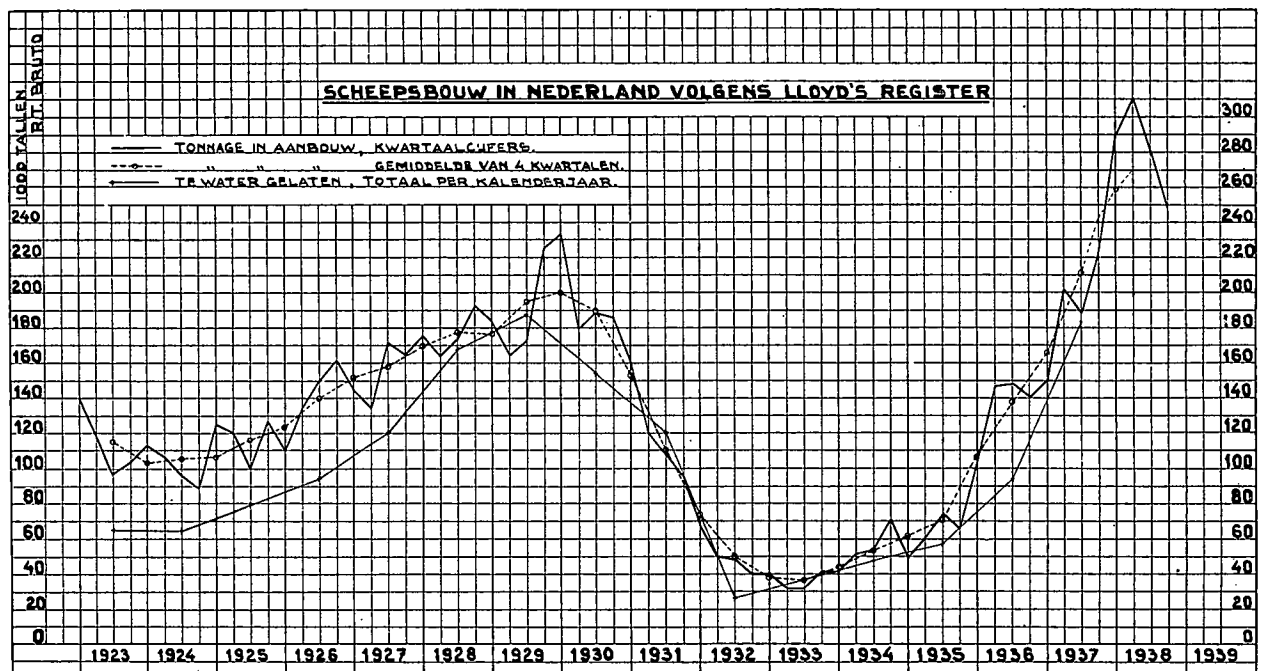
De verklaring moet gezocht worden in de levertijd-

den van het scheepsbouwstaal, die gedurende 1937 steeds langer werden (6 à 8 maanden in plaats van 6 à 8 weken!), waardoor ook de levertijden der schepen aanzienlijk verlengd werden. Voor den omzet per jaar is het van geen belang, of men regelmatig bijv. 120.000 R.T. in bouw heeft met een levertijd van 12 maanden, of 160.000 R.T. met een levertijd van 16 maanden; in beide gevallen wordt per jaar 120.000 R.T. te water gelaten en opgeleverd. Maar zoodra de nieuwe opdrachten minder regelmatig binnenkomen of achterwege blijven, zal men in het eerste geval spoediger door het onderhanden werk heen zijn. Deze overwegingen doen zien, dat de omzet volstrekt niet zóoveel boven die van 1929 uitgaat als de cijfers voor de tonnage in aanbouw zouden doen vermoeden.

In vergelijking met verleden jaar zijn nieuwe orders veel schaarscher geworden. Gedurende 1937 werd hier te lande meer dan 200.000 R.T. bruto besteld, in de eerste 9 maanden van 1938 ongeveer 75.000. Dit past geheel in het algemeene conjunctuurbeeld. Bovendien worden in de zomermaanden zelden opdrachten van beteekenis geplaatst, terwijl de internationale politieke gebeurtenissen van September evenmin bevorderlijk waren om reeders tot bouwen te doen besluiten. Gelukkig zijn er den laatsten tijd weer teekenen, dat de scheepvaartmaatschappijen minder terughoudend blijven.

De bedrijvigheid in de werfindustrie wordt ook gekarakteriseerd door de personeelsterkte. Het Centraal Bureau voor de Statistiek publiceert deze, zooals zij omstreeks 15 September is voor scheepsbouwondernemingen werkende met 25 of meer personen. In de volgende tabel wordt het verloop der personeelsterkte vergeleken met het verloop der te water gelaten scheepsruimte, beide uitgedrukt in procenten van het maximum:

jaar	personeelsterkte 100 % = 41.500	te water gelaten 100 % = 186.000 R.T.
1923	54	35
1924	66	34½
1925	76	42½
1926	78½	50½
1927	85	64½
1928	89½	90
1929	100	100
1930	90½	82 (94)
1931	50	64½ (52½)
1932	28	14
1933	29	19½
1934	33	25
1935	32	30½
1936	46½	50½
1937	69½	98½

Ook deze tabel onthult enkele interessante bijzonderheden.

In de jaren 1928 tot en met 1931 gaan personeelsterkte en bezetting — de laatste uitgedrukt in te water gelaten tonnenmaat — gelijk op en neer. Voor de jaren 1930 en 1931 is dit schijnbaar niet het geval; maar men herinnere zich, dat van de vele opdrachten uit 1929 en 1930 er verscheidene vertraagd opgeleverd werden in verband met de reeds ingetreden depressie. Verschillende grootere schepen werden eerst in het begin van 1931 te water gelaten, hoewel zij tot het bouwprogramma van het voorafgaande jaar behoorden: wij noemen de „Tajandoen” (S.M. „Nederland”), de „Tjisadane” (Java-China-Japan Lijn), de „Both” en „Reael” (Koninklijke Paketvaart Mij.), samen 22.500 R.T. bruto. Indien men hiermee rekening houdt, krijgt men voor de tonnages, te water gelaten in 1930 en 1931, de tusschen haakjes geplaatste percentages.

Vergelijkt men nu de cijfers der jaren vóór 1928 met die van na 1935, dan blijkt dat in laatstgenoemde periode de personeelsterkte bij lange na géén gelijken tred heeft gehouden met het onderhanden werk. Men is geneigd hierover te juichen (of te jammeren): „rationalisatie!”

Deze behoeft niet de eenige oorzaak van het verschijnsel te zijn. De omvang van het reparatiewerk en van den bouw van andere categorieën van vaartuigen (met inbegrip van marinematerieel) kan thans geringer zijn dan in de jaren vóór 1928.

Dit is moeilijk na te gaan; het is ondoenlijk den invloed der rationalisatie af te zonderen. Maar men ontkomt niet aan den indruk, dat die invloed belangrijk is.

Karakterwijziging van vrachtschepen.

Onder de sinds 1935 opgeleverde of nog in bouw zijnde schepen nemen de tankers een belangrijke plaats in. Hierop werd in dit tijdschrift reeds eenige malen de aandacht gevestigd. De tankvloot onder Nederlandsche, Nederlandsch-Indische en Curaçaosche vlag steeg van 310.000 R.T. bruto (13 pCt.) in het begin van 1936 tot 450.000 R.T. bruto (bijna 18 pCt.) in het begin van 1938.

Wij wilden echter eenige aandacht schenken aan een ander verschijnsel. Hier zoowel als in het buitenland gaat men er meer en meer toe over om vrachtschepen van accommodatie voor een beperkt aantal passagiers te voorzien.

Tot kort na den wereldoorlog waren daarmee betrekkelijk weinig extra-kosten gemoeid. Zolang men niet meer dan 12 passagiers huisvestte, behoefde men niet aan de voorschriften van de Internationale Conventie voor de Beveiliging van Menschenlevens op Zee te voldoen (deze Conventie werd eerst in 1936 in ons land wettelijk van kracht). Men kon volstaan met een aantal tweepersoons hutten, elk voorzien van een beneden- en bovenkooi, 2 hangkasten, een sofabank en een waschtafel. De messroom voor scheepsofficieren werd zóó ruim gemaakt, dat óók de passagiers daar konden aanzitten bij de maaltijden. Verder rekende men op een badkamer met W.C. uitsluitend voor passagiers, en zorgde voor een extra bediende.

Tegenwoordig verwacht — en krijgt — het reizend publiek veel meer. De hutten zijn meerdeels voor één persoon ingericht; in de tweepersoonshutten komen kooien boven elkaar niet meer voor. Per persoon vindt men een waschtafel met stroomend water; méér en méér worden de hutten van een eigen badkamer voorzien, varieerend van een eenvoudige douchecel tot een volledig uitgeruste ruimte met badkuip, douche, waschtafel en closet. Behalve een eigen eetkamer, afgescheiden van die der scheepsofficieren, met bijbehorende aanrechtkamer, staan een rookkamer en een beschut wandeldek ter beschikking van de passagiers. Dit brengt weer mee, dat in vergelijking met vroeger op meer civiel personeel dan één extra

bediende, op een grooter keuken- en pantry-installatie, op ruimer en ten deele óók gekoelde proviandruimen gerekend moet worden. Bij de aankleding der passagiersverblijven raadpleegt men een binnenhuis-architect.

Indien méér dan 12 hutpassagiers vervoerd worden, moet aan de voorschriften der zoeven genoemde Conventie voldaan worden. Dit brengt dikwijls mede, dat men het schip slechts tot een geringer diepgang mag afladen; m.a.w. men verliest laadvermogen. Hieraan kan tegemoet gekomen worden door een grooter aantal waterdichte dwarsschotten in te bouwen, of door bij behoud van het aantal dwarsschotten deze tot een hooger gelegen dek op te trekken. Het is hier niet de plaats om op de technische zijde van het onderwerp dieper in te gaan. Deze enkele opmerkingen dienen slechts om duidelijk te maken, hoe moeilijk het is om nauwkeurig de kosten te bepalen van alle voorzieningen, die noodig zijn voor het vervoer van ten hoogste 12, of méér dan 12 hutpassagiers, en de invloed op de exploitatie van het schip. De kosten per passagier maken een sprong omhoog; zoodra méér dan 12 personen gehuisvest worden, om vervolgens bij toenemend aantal te dalen, zolang het schip het karakter van vrachtschip behoudt. Maar er is geen scherpe grens aan te wijzen, waar dit karakter ophoudt; ligt die grens bij 30, 60, 100 passagiers? De bekende „Poelau”-schepen van de S.M. „Nederland” hebben m.i. het karakter van vrachtbooten; zij werden in de vaart gebracht met accommodatie voor pl.m. 20 passagiers. Maar kan men hetzelfde óók zeggen van de „Bloemfontein” der Holland-Zuidafrika Lijn (93 passagiers), of de „Noordam” van de Holland-Amerika Lijn (110 eerste en 40 tweede klas passagiers)?

Voor de kleinere aantallen zijn de kosten per passagier voor accommodatie, Conventie-eischen, extra civiel personeel enz. in ieder geval zéér hoog, het bedrag loopt in de duizenden.

Bij den bouw van een nieuw schip is er meestal geen aanleiding dit bedrag tevoren nauwkeurig te becijferen. Bij het ontwerpen is van den aanvang af op accommodatie voor een zeker aantal passagiers gerekend, en de inschrijvende werven nemen deze in haar prijscalculatie niet afzonderlijk op. De reeder kan dan wel nagaan, of de te verwachten opbrengsten aan vrachten en passage-gelden samen een loonende exploitatie mogelijk zullen maken, maar niet of elke bron van inkomsten haar eigen deel der bouwkosten goedmaakt. Het schijnt, dat hierin verandering komt. De concurrentie van het vliegwezen dwingt er toe, zich van deze dingen wél rekenschap te geven.¹⁾

Te verwachten ontwikkeling.

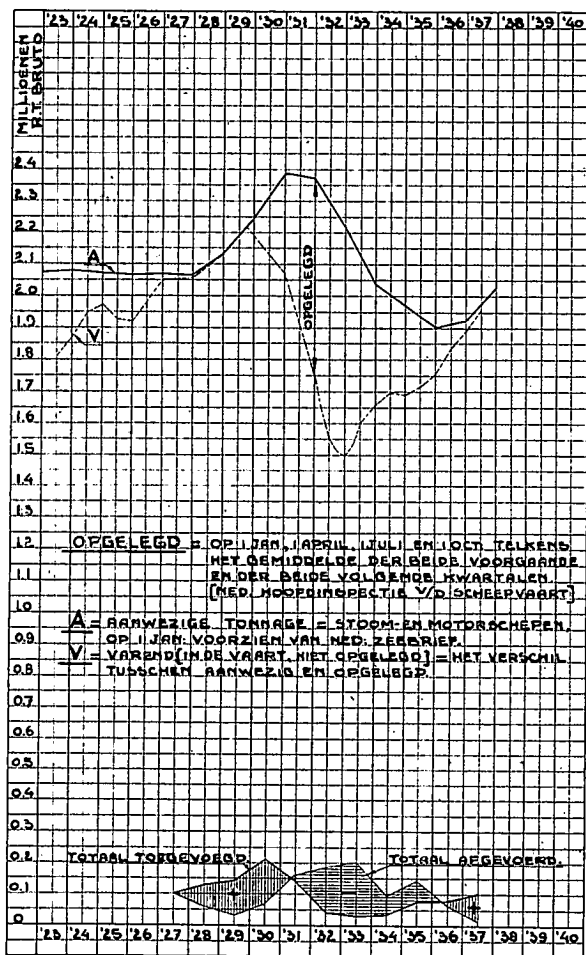
Wanneer nu de vraag gesteld wordt, welke verwachtingen onze werfindustrie ten aanzien van de naaste toekomst mag koesteren, dan moet onderzocht worden, in hoeverre ons grootscheepvaartbedrijf behoefte heeft aan vlootvernieuwing en vlootuitbreiding, en in de tweede plaats of de financieele positie onzer reederijen haar in staat stelt in die behoefte te voorzien.

Over de eerste vraag zullen wij kort zijn. Uit de statistieken van Lloyds Register blijkt, dat rond 505.000 R.T. bruto of 17.7 pCt. van de totale Nederlandsche en koloniale handelsvloot ouder is dan 20 jaar.

Fig. 2 laat zien, dat de sterkte der koopvaardijvloot van het moederland nog niet het peil van 1923 t/m. 1927 bereikt heeft, en dat de opgelegde tonnenmaat in 1936 tot normale proporties was teruggevoerd.

Technisch is er dus alle reden om de vlootvernieuwing, die in de jaren 1932 t/m. 1934 ver beneden de normale bleef, krachtig voort te zetten.

¹⁾ Zie „de Ingenieur” van 11 Maart 1938, blz. V 9 over „De kwestie: land- of watervliegtuigen voor passagiersvervoer in den Nederlandsch-Indischen Archipel”, door Ir. P. J. C. Vos.

Over het antwoord op de tweede vraag: of de financiële positie der scheepvaartmaatschappijen zóódanig is, dat zij den bouw van nieuwe schepen zelf kunnen financieren, of de daartoe noodige middelen kunnen leenen, geven de jaarverslagen der reederijen eenig inzicht. De toon dezer jaarverslagen was over 1936 hoopvol, over 1937 tevreden. Er zijn ook algemeene indexcijfers, die in dit verband van belang zijn (1929=100 pCt.):

	Centraal Bureau voor de Statistiek: ontvangsten wegens vrachten	Ned. tonnage in de vaart (jaargem.)	1 : 2		
			freights	time charters	Chamber of Shipping
	1	2	3	4	5
1929..	100	100	100	100	100
1930..	80	97½	82	76	72½
1931..	61	87½	70	79	57½
1932..	42	71	59½	75	53½
1933..	39	73	53½	72½	58
1934..	37	77½	47½	75½	59
1935..	38	78	48½	75½	65½
1936..	43	84	51½	90	80½
1937..	71	90	79	140	167

De indexcijfers van het C.B.S. hebben betrekking op het totaalbedrag der ontvangsten. Deelt men deze door het indexcijfer der „varende” tonnage, dan krijgt men een indice van de vrachtkomsten per ton; een indice, die eenigermate vergelijkbaar is met den „Freight-index” van de Britsche Chamber of Shipping. Al te veel waarde moet men aan deze cijfers niet hechten, en in ieder geval dienen ze uiterst voorzichtig gehanteerd te worden. Maar het is duidelijk, dat de „inkomsten uit vrachten” gedurende een zeker tijdsverloop mede bepaald worden door de vrachtnoteeringen uit een vroegere periode; m.a.w. de indices van kolom 3 loopen achter de indexcijfers van kolom 4 aan. Uit dien hoofde zou verwacht mogen worden, dat over het loopende jaar de vrachtkomsten beter zullen zijn dan over 1937.

Het is jammer dat de Chamber of Shipping na 1937 geen indexcijfers van time charters meer publiceert. Deze toch weerspiegelen vooral de verwachtingen omtrent de toekomstige ontwikkeling op de vrachtenmarkt. Vandaar dat zij na 1930 veel lager daalden dan de freight-index, en van 1934 op 1935 — maar vooral van 1936 op 1937 — veel sterker stegen.

Intusschen zijn de vrachten sinds voorjaar 1938 belangrijk teruggelopen. Niettemin zijn ze nog steeds heel wat beter dan in de jaren 1931 t/m. 1935, niet alleen wanneer men ze in guldens omrekent, maar ook in Engelsche munt.

De financiële positie der groote petroleumconcerns is van zoodanigen aard, dat de vernieuwing en uitbreiding hunner tankvloten door de jongste crisis nauwelijks onderbroken werden.

De schaarsche orders, in 1934 en 1935 hier te lande geplaatst, kwamen voornamelijk van de Koninklijke Shell. Maar ook in de volgende jaren bleven van die zijde zeer belangrijke opdrachten toevloeien, en men maakt zich niet aan laakbaar optimisme schuldig, wanneer men verwacht, dat dit voorloopig zoo zal blijven. Uit de dagbladen is dit genoegzaam bekend.

Tenslotte mag het Departement van Defensie niet vergeten worden als opdrachtgever. In vroeger jaren bouwden slechts enkele onzer werven marineschepen. Tegenwoordig is het aantal gegadigden veel grooter, dank zij de verscheidenheid van het materieel waaraan behoefte bestaat. Dit varieert van mijnenvegers, gouvernementstvaartuigen en andere kleine scheepstypen tot kruisiers en flottieljeleiders ter waarde van vele miljoenen.

Besluiten wij dit summiere overzicht met een opmerking over mogelijke opdrachten uit het buitenland. Geheel uitgesloten zijn ze niet, getuige de beide passagiersschepen van pl.m. 10.000 R.T. bruto, die de Nederlandsche Scheepsbouw Mij. voor Russische rekening besteld kreeg. Dergelijke orders blijven echter incidenteel, en men doet goed ze slechts pro memorie in zijn toekomstverwachtingen op te nemen.

Ir. J. W. BONEBAKKER.

WETTELIJKE REGELING DER VERPLICHTE AFSCHRIJVING OP HUIZENBEZIT.

In E.-S.B. van 26 October jl. werd door schrijver dezès de wenschelijkheid betoogd om te geraken tot een stelsel, waarbij de afschrijving op huizenbezit verplicht zou worden gesteld.

Het denkbeeld van een bij de wet verplichte afschrijving en fondsvorming lijkt wellicht op het eerste gezicht vreemd, doch in wezen grondslagt het niet veel van het denkbeeld, dat ten grondslag ligt aan de wettelijke verplichte risicoverzekering (ongevalen, ouderdom, ziekte).

De verplichting tot fondsvorming heeft hier niet slechts ten doel een bescherming van hen, die risico's loopen (nl. van eigenaar en hypotheekhouder tegen het risico van onbewoonbaarverklaring) in hun eigen belang, doch tevens de bescherming van het algemeen belang.

Het Stuttgarter-systeem.

Ik zal thans eenige nadere bijzonderheden mededeelen omtrent de wijze, waarop in de eerder aangehaalde „Stuttgarter Denkschrift” het denkbeeld der verplichte afschrijving en fondsvorming is uitgewerkt. Ik laat daarbij in het midden of deze wijze van uitwerking de meest gelukkigste is en of het niet mogelijk zou zijn op sommige punten verbeteringen aan te brengen. Dit is een kwestie van nadere detailleering.

De waarde van elk gebouw wordt krachtens een wettelijke bepaling gedurende den waarschijnlijksten levensduur elk jaar met een bepaald bedrag verminderd.

De eigenaren worden verplicht uit de opbrengst der gebouwen de noodige afschrijvingsommen terzijde te leggen, daaruit de opgenomen gelden van derden terug te betalen en in beginsel het eigen kapitaal ten behoeve van de vernieuwing der gebouwen na afloop van den levensduur weer op te sparen.

De eigenaren kunnen kiezen, of zij eerst de hypotheek willen aflossen dan wel het afgeschrevene direct in het fonds voor vernieuwing willen storten.

Voor de bepaling van den levensduur worden de gebouwen in klassen verdeeld, waarbij echter een afschrijvingstermijn van 100 jaar (overeenkomende met het percentage van 1 pCt., hetwelk onze Crisis-hypotheekaflossingswet aan hypothecaire debiteuren toestaat) niet zal worden overschreden.

Bij de schatting van den officieelen levensduur wordt niet slechts met de technische, doch ook met de economische vermindering der bruikbaarheid rekening gehouden.

Ten dienste van de bepaling van de afschrijvingsom moet de totale waarde van een perceel met opstal worden gesplitst in de grondwaarde en de waarde van den opstal. Deze waardebepalingen zullen niet alleen voor de onteigening, doch ook voor vermogens-, successie- en grondbelasting en voor boedelscheiding, hypotheekverleening en brandverzekering maatgevend zijn.

De grondwaarde wordt overgelaten aan de schommelingen op de vrije markt totdat besloten wordt binnen een bepaald aantal jaren voor het betrokken gebied tot vernieuwing der bouwwerken over te gaan; dan is waardestijging verder uitgesloten.

De waarde van den opstal wordt door een vaste jaarlijksche afschrijving teruggebracht tot algeheele waardeloosheid (beter: afbraakwaarde) aan het einde van den officieel vastgestelden levensduur.

Dit is dus geheel onafhankelijk van eventuele saneeringsplannen en geldt zoowel voor de stad als voor het land.

Zeer ingrijpende verbouwingen kunnen verlenging van den officieelen levensduur tengevolge hebben, onderhoudswerken en kleine verbeteringen niet.

Wanneer de eigenaar een gebouw na afloop van den officieelen levensduur wensch af te breken, is zijn geheele hypotheek afgelost en kan hij het voor de afschrijving in het fonds gestorte bedrag voor den wederopbouw — op welke plaats ook — uitbetaald krijgen.

Voor het geval de eigenaar dit niet doet en de gemeente vernieuwing noodzakelijk acht, krijgt zij het recht de geheel afgeschrevene woning onbewoonbaar te verklaren en afbraak te eischen (daarnaast moet uiteraard behouden blijven de mogelijkheid tot onbewoonbaarverklaring in geval van zeer slecht onderhoud of andere ernstige gebreken, waarbij verbetering tot den datum van afschrijving kan worden toegestaan).

De aldus vrijgekomen grond kan de gemeente zoo noodig tegen de grondwaarde onteigenen.

Van het recht tot onbewoonbaarverklaring behoeft zij natuurlijk geen gebruik te maken, indien de toestand van gebouw en buurt zulks niet vereischen, daar onnoodige vernietiging van economische waarden uiteraard niet in de bedoeling ligt.

Tengevolge van de mogelijkheid de financieele gevolgen tevoren volledig te kunnen overzien en van de mitigeering der saneeringskosten zou de gemeente bij invoering van het Stuttgartersysteem een algemeen plan tot stad- (en dorps-) vernieuwing op langen termijn kunnen maken, waarbij de eigenaren geruimen tijd tevoren zullen kunnen vernemen, wanneer hun gebouwen aan de beurt van afbraak zijn. Desgewenscht zullen de eigenaren deze geheel zelf in handen kunnen nemen, daarbij geholpen door ruilverkaveling.

Het doel van de verplichte aflossing der hypotheek c.q. van de verplichte storting in een afschrijvingsfonds is driedelig:

1. het vrijwaren der eigenaren tegen het onopgemerkt opteren van het in het gebouwde belegde kapitaal tengevolge van de steeds doorgaande waardevermindering, welke tenslotte in onbewoonbaarverklaring tot uitdrukking komt;

2. het vrijwaren van de hypotheekhouders tegen dezelfde waardevermindering, welke bij onbewoonbaarverklaring de waarde van het onderpand tot de grondwaarde reduceert;

3. het vormen van een fonds, waaruit in het belang der volkshuisvesting steeds nieuwe middelen voor woningbouw ter vervanging van uit de woningmarkt te nemen oud woningbezit toevloeien.

Denkbaar is natuurlijk, dat alleen wettelijke afschrijving plaats vindt, doch niet de aflossing c.q. fondsvorming verplicht wordt gesteld. Dit zou wel voor het geval van onteigening de gewenschte waardebepaling geven, doch de moeilijkheden bij de onbewoonbaarverklaring zouden niet verdwijnen, daar men evenals thans van de eigenaren te hooren zou krijgen, dat zij financieel niet in staat waren geweest de hypotheek af te betalen en een fonds uit de afschrijvingen te vormen, dat zij bij onbewoonbaarverklaring armlastig zouden worden, enz., enz.

Dit alles is het gevolg van den langen levensduur van een woning, welke dien van den mensch (of althans den termijn, dat een mensch actief aan het economische leven deelneemt) verre overtreft.

Anders dan bij de afschrijving van andere goederen ziet de mensch hierin dus niet zijn eigen belang: niet hij, doch alleen zijn erfgenamen zouden ervan profiteren.

• Thans nog enkele details van de in Stuttgart voorgestelde regeling.

• De storting in een fonds voor vernieuwing van gebouwen vindt zoodanig plaats, dat de administratie voor elken eigenaar afzonderlijk wordt gevoerd en dat de stortingen een deel van zijn vermogen blijven. De gestorte bedragen kunnen — tot het tijdstip, waarop zij voor de vernieuwing noodig zijn — ten behoeve van woningbouwdoeleinden worden uitgeleend, waarbij niet alleen sterke schommelingen in den rentevoet kunnen worden vermeden, doch waarbij bovendien een politiek van vernauwing en verruiming van crediet in het belang van een doelmatige ordening der woningproductie kan worden gevoerd.

Bij toepassing van een systeem tot berekening der stortingen, zoodanig, dat deze met interest op interest tenslotte het eigen kapitaal geven, wordt uiteraard aan de huiseigenaren geen rente over de in het fonds gestorte bedragen uitbetaald, maar op zijn rekening bijgeschreven. Het voordeel van dit systeem is, dat een zoo laag mogelijke storting wordt verkregen, het nadeel echter, dat de gestorte bedragen voor de verkrijging van een redelijke interest zoodanig moeten worden vastgelegd, dat de liquiditeit bij het opnemen van gelden voor vernieuwing bezwaar kan opleveren.

Een ander systeem, waarbij wordt afgezien van de rente-opbrengst, geeft een vaste jaarlijksche storting gelijk aan het eigen kapitaal, gedeeld door den officieelen levensduur, terwijl dan de gekweekte rente aan rechthebbenden wordt uitbetaald. Hoewel de stortingen in dit geval hooger worden, biedt dit systeem het voordeel, dat men vrijer is in de beleggingswijze en dat het karakter van de stortingen als deel van het vermogen van de huiseigenaren door het vergoeden van rente en de ronde getallen der afschrijving duidelijker spreekt.

Als regel wordt aangenomen, dat de stortingen in het vernieuwingsfonds slechts voor de vernieuwing van gebouwen mogen worden gebruikt. Enkele — n.m.m. voor een zuivere doorvoering gevaarlijke — uitzonderingsmogelijkheden op dezen regel worden mogelijk geacht; bijv. bij dringende behoefte aan middelen van den huiseigenaar, voorts ingeval de stortingen 25 pCt. van de oorspronkelijke waarde van het gebouw overschrijden (omdat de rest van het

bedrag kan worden geleend) en tenslotte voor grootere verbeteringswerken.

Overigens is de vraag of ook stortingen in een fonds voor onderhoud en herstel verplicht behooren te worden gesteld, in de „Stuttgarter Denkschrift” buiten beantwoording gelaten.

Het wil mij voorkomen, dat deze kwestie — vooral in verband met de dreigende verwaarloozing bij afloop van den officieelen levensduur, waarop ik nader terugkom — een intrinsiek deel van het vraagstuk der verplichte afschrijving uitmaakt en gelijktijdig behoort te worden bekeken.

Het beheer der fondsen wenscht men ter vermindering van hooge administratiekosten aan bestaande lichamen op te dragen. In ons land zou kunnen worden gedacht hetzij aan de Rijkspostspaarbank, hetzij aan een lichaam, gevormd door en uit de belanghebbende huiseigenaren onder staatstoezicht (vgl. de Werkgeversrisicobank).

De invordering kan geschieden door den dienst der Rijksbelastingen gelijktijdig met de grondbelasting.

Dit zou bijzondere voordeelen bieden, indien het mogelijk zou blijken, zooals in Stuttgart werd voorgesteld, de waardebepaling, welke tengevolge van de afschrijving ontstaat, zonder meer als grondslag te aanvaarden voor grond-, vermogens- en successiebelasting, waardoor tevens de aanslag voor de belasting in overeenstemming met de onteigeningswaarde zou zijn gebracht.

Het aanvaarden van de waardebepaling van het gebouw volgens het afschrijvingssysteem ook als grondslag voor de brandverzekering heeft uiteraard tengevolge, dat in geval van schade nooit meer dan de nog niet afgeschreven waarde door de brandverzekeringsmaatschappij wordt uitgekeerd. Voor de vernieuwing worden alsdan de reeds gestorte afschrijvingsbedragen daarnaast ter beschikking gesteld. Dit zou tengevolge hebben verlaagde uitkeeringen der verzekeringsmaatschappijen, dus verlaagde premies en minder aanleiding voor brandstichting.

Bij de hypotheekverleening zou een wettelijk te bepalen maximumpercentage van de officieele restwaarde van het gebouw, vermeerderd met de grondwaarde, niet mogen worden overschreden.

Nader te onderzoeken vraagstukken.

Na deze uiteenzetting van het te Stuttgart aanbevolen systeem meen ik niet te mogen nalaten de aandacht te vestigen op een aantal punten, die wellicht moeilijkheden zouden kunnen veroorzaken, en die dan ook nader zouden moeten worden bestudeerd.

1. Reeds aanstonds rijst de vraag, wat er gebeuren moet, indien de werkelijke levensduur van den officieelen levensduur afwijkt. Is de werkelijke levensduur korter, dan kan bij technische ongeschiktheid ter bewoning voortijdig onbewoonbaarverklaring plaats vinden, waarbij voor zoover mogelijk verbetering kan worden toegestaan.

Indien leegstaan tengevolge van ongewildheid optreedt vóór het einde van den officieelen levensduur, kan zoo noodig dit einde worden afgewacht, vóór men tot saneering overgaat.

Het omgekeerde geval, nl. dat de werkelijke levensduur langer is dan de officieele, acht ik ook geen overwegend bezwaar tegen het systeem. Immers, bij den bouw — of wat betreft de bestaande woningen bij de raming van den resterenden levensduur ten tijde van het invoeren van den maatregel — heeft men ermede gerekend, dat na afloop van den termijn de woning waardeloos zou zijn. Deze waardeloosheid kan, ook al zou het pand nog wel eenigen tijd „mee” kunnen, dan ook niet als onbillijkheid worden gevoeld.

Eischt de gemeente geen afbraak, omdat dit nog niet noodig is, dan is zulks, zoolang de toestand duurt, een buitenkansje voor den eigenaar.

2. Een ander, moeilijker punt zijn de veranderingen, die de marktwaarde van den opstal van een perceel — ongeacht zijn slijtage en ouderdomsgebre-

ken — gedurende de periode van afschrijving door toevallige omstandigheden, bijv. door een bijzonder gewilde of ongewilde indeeling, waarbij kan worden gedacht aan het groeiende besef van de waarde van het eengezinshuis, ondergaat. Deze waardeveranderingen zullen als regel niet samenvallen met de wettelijke afschrijvingen, zoodat de verkoopwaarde van de woning meer of minder is dan de boekwaarde, hoewel de eerste uiteraard wel den invloed van de laatste ondervindt (met het oog op de algeheele waardeloosheid aan het einde van den termijn). Vooral de eerste decennia zullen de verschillen aanmerkelijk kunnen zijn, indien geen gevaar voor vervroegde onteigening dreigt. In verband hiermede zal aanvaarding van de boekwaarde als basis zonder meer voor belastingen, boedelscheiding, brandassurantie m.i. niet mogelijk zijn en zullen rectificaties noodzakelijk blijken (men denke bijv. aan het geval, dat geen belasting zou behoeven te worden betaald voor een nog huur opbrengend perceel, dat zijn officieelen levensduur heeft overschreden of aan het geval, dat hooge lasten zouden blijven drukken op een voortijdig ongewild geraakte buurt).

Over de meerdere of mindere wenschelijkheid van het samenvallen van de waarde voor onteigening en belastingen zijn trouwens meer principieele opmerkingen te maken, die ik hier met opzet, om niet buiten het kader van dit artikel te raken, achterwege laat.

Voorts dient er de aandacht op te worden gevestigd, dat waardeschommelingen, die in verband staan met de plaats der woning met betrekking tot de waardebepaling van den opstal, van geen beteekenis zijn, omdat deze niet in de waarde van den opstal, doch in de marktwaarde van den grond tot uiting komen. Deze waardeschommelingen kunnen een gevolg zijn van differentieele liggingsrente of van, wat ik zou willen noemen, differentieele vruchtbaarheidsrente van den grond (deze laatste als gevolg van bodemgesteldheid en wettelijke maatregelen als bouwverordening en uitbreidingsplan).

Andere waardeveranderingen dan de bovenbedoelde ontstaan door wijziging van de reproductiewaarde van de woning (tengevolge van schommelingen in loonen en materiaalprijzen, of tengevolge van schommelingen in de waarde van het ruilmiddel) of door verandering van den rentevoet.

Het effect van schommelingen in den rentevoet zal tijdelijk en binnen bepaalde grenzen kunnen worden opgevangen door de rente, welke wordt vastgesteld voor uitleeningen uit het fonds voor de verplichte afschrijvingen.

Meer moeilijkheid geeft een wijziging der reproductiewaarde. Immers loopt de reproductiewaarde omhoog, dan wordt het gevormde fonds te gering, zoodat na algeheele afschrijving het gereserveerde eigen kapitaal te gering is om hieruit nieuwbouw van een gelijksoortige woning te bekostigen. En daalt de reproductiewaarde, dan worden de reserves onnoodig hoog.

Nu acht ik noch het een, noch het ander een overwegend bezwaar: in het eerste geval wordt de toestand in elk geval beter dan hij nu is (al wordt dan ook het doel niet volledig bereikt) en in het tweede geval kunnen de reserves worden vrijgegeven.

In geval van grooter wordende reproductiekosten zou alleen bij onteigening gedurende (en vooral in het begin van) den officieelen levensduur de betrokken eigenaar worden gedupeerd.

Daar ik mij echter voorstel, dat een dergelijke onteigeningsbevoegdheid slechts aan de gemeenten zou worden verleend onder zeer streng toezicht (en goedkeuring) van de Kroon, zou het n.m.m. zeer wel mogelijk zijn hier voldoende garantie tegen willekeur te scheppen. Ook kan men zich denken, dat in dergelijke gevallen de onteigeningswaarde zou worden berekend alsof de afschrijvingen hebben plaats gevonden als percentage van de reproductiewaarde in plaats van als percentage van de stichtingskosten.

Als vermenigvuldigingsfactor zou het indexcijfer voor de bouwkosten van een woning, zooals dit door de Hoofdinginspectie wordt bijgehouden, kunnen worden gebezigd.

3. Een ander belangrijk vraagstuk is gelegen in den invloed, welken het systeem der verplichte afschrijving zou hebben op den onderhoudstoestand der woningen. Voor de hand ligt, dat de huiseigenaren, wanneer het jaar van algeheele afschrijving — en daarmee de mogelijkheid van onteigening tegen de grondwaarde — in zicht komt, zich weinig meer aan het onderhoud gelegen zullen laten liggen.

Hier wordt trouwens een probleem aangeroerd, dat ook onder de huidige wettelijke regeling moeilijkheden biedt: niet alleen worden vele woningen, in het bijzonder op het platteland, totaal onvoldoende onderhouden, doch bij dreigende onbewoonbaarverklaring — en uiteraard nog sterker bij verlenging van ontruimingstermijnen na de onbewoonbaarverklaring — doet men niets meer aan het onderhoud.

Twee systemen tot verbetering in het algemeen belang zijn denkbaar.

Eenige meerdere — doch niet voldoende — garantie voor redelijk onderhoud zou kunnen worden gevonden door bij de waardebepaling bij onteigening een zekere marge in de waardebepaling te openen, waarbij met den onderhoudstoestand rekening zou worden gehouden.

De andere, meer afdoende, wijze ware naast de verplichte afschrijving een fondsvorming voor onderhoud te doen plaats vinden (zooals ook in het artikel van Ir. Angenot wordt aangegeven). Meerdere inningskosten zou dit nauwelijks geven, omdat de storting tezamen met die voor de afschrijving plaats kan vinden. Meer moeite zou de administratie geven, omdat van de stortingen zou moeten worden afgetrokken de gedurende dat jaar voor onderhoud uitgegeven bedragen en de eigenaar voorts de volle beschikking over het gestorte bedrag zou moeten behouden om te allen tijde de gewenschte werkzaamheden te kunnen doen uitvoeren. Ook verbeteringen zouden hieruit moeten kunnen worden betaald behoudens die, welke tot verlenging van den officieelen levensduur strekken.

4. Ook met betrekking tot de administratiekosten en de wijze, waarop de gestorte bedragen worden te goed geschreven, is zonder twijfel een nader uitgewerkt voorstel noodig. Met name rijst de vraag, wat met de gestorte gelden moet geschieden in het geval van eigendomsovergang van het onroerend goed, ten bate waarvan afschrijvingsgeld in het fonds zijn gestort.

Denkbaar zou zijn, dat het recht op de stortingen in het fonds als een claim aan het pand zou worden gehangen en daaraan onvervreemdbaar verbonden zou blijven, zoodat dus deze claim bij eigendomsovergang van het onroerend goed gelijktijdig van eigenaar zou verwisselen (het ware wenschelijk, dat ook rechten op uitkeering van schadevergoeding in geval van ernstige schade door rooilijn, bouwverbod of uitbreidingsplan op gelijke wijze aan het onroerend goed bevestigd zouden blijven).

In het vorenstaande heb ik de aandacht willen vestigen op de mogelijkheid van een wettelijke regeling, die — met of zonder ordening der woningproductie — ten doel zou hebben de ernstige economische en maatschappelijke gevaren, die een gevolg zijn van den huidige toestand op de woningmarkt en die, indien ik goed zie, in de toekomst steeds grooter zullen worden, te keeren.

Het onderwerp is m.i. waard door nader onderzoek rijp te worden gemaakt voor een discussie in financieelen, industrieelen en socialen kring.

Dr. Ir. F. P. BAKKER SCHUT.

MONETAIRE CONJUNCTUURPOLITIEK.

Theorie en practijk.

Menigeen zal het vermoedelijk niet bekend zijn, dat de economische statistiek vóór den wereldoorlog in de meeste landen nog vrijwel alles te wenschen liet. Na den wereldoorlog is hierin zeer veel verbetering gekomen, ook hier te lande.

Houdt men met bovengenoemde feitelijke omstandigheden rekening, dan behoeft het geenszins te verwonderen, dat met de opkomst van de economische statistiek ook de ontwikkeling der economische theorie een belangrijke schrede is vooruitgebracht. Allerlei opvattingen, voorheen als hooge wijsheid verkondigd en ook vrijwel algemeen als zoodanig aangevaard, bleken den toets der critiek niet langer te kunnen doorstaan, zoodra verificatie aan de hand van betrouwbaar statistisch cijfermateriaal mogelijk werd. Met name denken wij hier bijvoorbeeld aan de zoogenaamde „quantiteitstheorie”, een enkel voorbeeld, desgewenscht met tal van andere te vermeerderen.

Speciaal ook ten opzichte van het feitelijk bestaande verband tusschen conjunctuur en geldwezen heeft de economische statistiek der laatste jaren buitengewoon belangrijk verificatie-materiaal weten te verschaffen. Het bestaan van dit onderlinge verband op zichzelf vormt althans geen strijdvraag meer. Hoe men zich den onderlingen samenhang tusschen conjunctuur en geldwezen heeft te denken, staat echter ook heden nog in het brandpunt der belangstelling. Zonder overdrijving meenen wij dit probleem te mogen aanduiden als „the topic of the day” op economisch gebied. Zou het namelijk in de practijk mogelijk blijken, door een doelbewuste en wetenschappelijk behoorlijk gefundeerde *monetaire conjunctuurpolitiek* de nationale conjunctuurontwikkeling te beheerschen, dan zou hiermede tevens het momenteel zoo uiterst benauwende werkloosheidsprobleem vermoedelijk tot rationeele oplossing kunnen worden gebracht.

„Stabiele” wisselkoersen.

Wenscht men zich een heldere voorstelling te vormen omtrent het feitelijk verband, hetwelk bestaat tusschen conjunctuur en geldwezen, dan dient men in de eerste plaats een scherp onderscheid te maken tusschen landen als bijv. Engeland en de Vereenigde Staten, welke elk op zichzelf een min of meer overheerschenden invloed uitoefenen op de prijsvorming ter wereldmarkt, en kleine landen als bijv. Nederland en België, welke voor het prijsverloop ter wereldmarkt slechts een vrij onbelangrijke rol spelen. Genoemd „wereldmarkt”-prijsniveau is voor Nederland dientengevolge een vaststaand gegeven, waarop het op zichzelf hoegenaamd geen invloed vermag uit te oefenen, dus een gebied, hetwelk practisch vrijwel geheel valt buiten de nationale beheerschingsfeer.

Zoolang men zonder meer wenscht vast te houden aan het principe van onveranderlijke wisselkoersen op het buitenland, zal ook elke algemeene prijsdaling of prijsstijging ter wereldmarkt via deze vaste wisselkoersverhoudingen automatisch worden overgeheveld op ons nationale niveau van groothandelsprijzen, in zoverre althans geen invoerrechten, monopolierechten en andere handelsbelemmeringen dit binnenlandsche prijsniveau kunstmatig beïnvloeden. Laten wij immers alle transport- en overige kosten in binnen- en buitenland eenvoudigheidshalve buiten beschouwing, dan zullen de prijzen der goederen in het buitenland in vreemde valuta vermenigvuldigd met den wisselkoers op het buitenland gelijk zijn aan de Nederlandsche in- en uitvoerprijzen in Guldens.

Dalen de prijzen ter wereldmarkt in het algemeen tot de helft, dan zal ook bij gelijkblijvend wisselkoers het binnenlandsche groothandelsprijsniveau voor genoemde import- en exportartikelen automatisch tot de helft meedalen.

Omgekeerd zal een algemeene stijging der groothandelsprijzen ter wereldmarkt tot het dubbele, bij handhaving van zoogenaamd „stabiele” wisselkoersen,

ook het binnenlandsche groothandelsprijsniveau der in- en uitvoerproducten in Nederland automatisch tot het dubbele kunnen doen stijgen.

Bovenstaande eenvoudige schematische voorstelling zal voor vele lezers wellicht op het eerste gezicht „grauwe theorie” schijnen, doch is helaas in de jaren 1928—1933 in de praktijk bittere ernst gebleken. In vijf jaren tijds werd het Nederlandsche groothandelsprijsniveau van 16 belangrijke voedingsmiddelen volgens de desbetreffende „indexcijfers”, berekend door het Centraal Bureau voor de Statistiek, via den zoogenaamd „stabiel” gehouden (goud-) wisselkoers van den Gulden (ondanks de intusschen verleende steunmaatregelen) nog bijna 40 pCt. omlaaggezogen, de groothandelsprijzen van 53 belangrijke grond- en hulpstoffen zelfs bijna 60 pCt. en de binnenlandsche groothandelsprijzen van ruim 200 afgewerkte producten rond 30 pCt.

Sedert Maart/April 1937 kan men, zij het op kleinere schaal, hetzelfde verschijnsel waarnemen. Ook nu wordt het zoogenaamde „depreciatie”-percentage van den Gulden t.o.v. het goud, en dientengevolge ook de (goud-) wisselkoers van den Gulden, krampachtig vastgehouden, doch het Nederlandsche groothandelsprijsniveau opnieuw door de internationale groothandelsprijsdaling mee omlaag gezogen. De kunstmatig hooggehouden groothandelsprijzen der voedingsmiddelen daalden weliswaar slechts een paar procenten, doch de 53 grond- en hulpstoffen ruim 25 pCt. en de vrij „starre” binnenlandsche prijzen der ruim 200 afgewerkte producten nog meer dan 5 pCt.

Wat eerstgenoemde algemeene groothandelsprijsdaling van 1928 tot 1933 practisch voor ons nationale bedrijfsleven en de Nederlandsche conjunctuur heeft beteekend, zullen wij hier wel niet behoeven te herhalen. Voldoende achten wij het in dit verband te wijzen op het feit, dat het Nederlandsche indexcijfer der werkloosheid in die jaren steeg van gemiddeld 5.6 pCt. in 1928 tot 26.8 pCt. in 1933.

Ook de sedert Maart/April 1937 ingetreden groothandelsprijsdaling heeft de Nederlandsche conjunctuur ongetwijfeld zeer ongunstig beïnvloed. Wel ziet men dezen invloed nog niet in de indexcijfers der totale werkloosheid door een stijgend percentage tot uitdrukking gebracht, doch met de afzonderlijke groepcijfers is het geheel anders gesteld. De „pump-priming” der Nederlandsche Overheid, het kunstmatig scheppen van werkgelegenheid en de plaatsing van Nederlandsche arbeiders in het buitenland zijn namelijk slechts amper in staat gebleken om den feitelijken achteruitgang in de normale industriele bedrijvigheid hier te lande te camoufleren. Men moge het betreuren, dat de negen kopstukken uit geld- en zakenwereld in hun bekend „appèl” aan de Regeering angstvallig hebben vermeden, aan te geven, hoe men *wel* uit de impasse zal moeten zien te geraken, als „cri de coeur” was deze uiting o.i. ten volle verklaarbaar, zij werd door de feitelijk bestaande economische verhoudingen hier te lande volkomen gerechtvaardigd.

De kernfout.

De kernfout, waaraan de geconstateerde uiterst onbevredigende gang van zaken op economisch gebied in hoofdzaak moet worden geweten, moet o.i. gezocht worden in de reeds boven gesignaleerde handhaving van de *fictie* van zoogenaamd „stabile” (goud-) wisselkoersverhoudingen zelfs dan, wanneer het internationale goederenprijsniveau in het algemeen een *deflatorische* daling vertoont. Vergeten wordt helaas, dat reeds in 1923 door den toenmaligen Directeur van De Nederlandsche Bank, Mr. P. J. C. Tetrode, o.i. zeer terecht, geweest is op het feit, dat niet de Noord-Amerikaansche Dollar zijn waarde ontleent aan het goud, doch omgekeerd de *Noord-Amerikaansche Dollar den goudprijs bepaalt* . (Mr. P. J. C. Tetrode: „De Nederlandsche gulden”, bladz. 15).

In feite beteekent dan ook de momenteele handhaving van zoogenaamd „stabile” wisselkoersen, indien

deze „stabiliteit”, als te doen gebruikelijk, gemeten wordt aan den koers van den Dollaar, een overheveling der Noord-Amerikaansche conjunctuurverhoudingen via het „wereldmarkt”-prijsniveau op de Nederlandsche conjunctuurontwikkeling. Vergeten wordt ook, dat het Nederlandsche niveau van in- en uitvoerprijzen, gerekend in *Guldens* , niet alleen bepaald wordt door de wisselkoersverhoudingen op het buitenland, doch tevens door de prijzen, in het buitenland genoteerd in vreemde valuta. Een werkelijk economisch evenwicht hier te lande wordt dan ook naar onze meening veel beter gediend door een zekere stabilisatie van het *product* dezer beide factoren, dus door stabilisatie van het binnenlandsche groothandelsprijsniveau, dan door star handhaven dier wisselkoersen alleen.

Monetaire conjunctuurpolitiek.

Op grond van bovenstaande overwegingen meenen wij dan ook als voornaamste richtlijnen voor een werkelijke stabilisatie der Nederlandsche economische verhoudingen de volgende maatregelen te mogen aanbevelen:

Zoolang het binnenlandsche groothandelsprijsniveau door een algemeene prijsdaling ter „wereldmarkt” dreigt te worden mee omlaag gezogen, zoodat handel en industrie slechts op hun voorraden grondstoffen en eindproducten slapende kunnen verliezen en afzetstagnatie en inkrimping der nationale productie het gevolg zijn, of wanneer uit een stijging der werkloosheids- en overige conjunctuurindices blijkt, dat er voor het nationale bedrijfsleven in het algemeen geen voldoende rendabiliteitsmogelijkheden aanwezig zijn, zal een zeer geleidelijke verruiming van het zoogenaamde „depreciatie”-percentage van den Gulden hiertegenover het meest aangewezen correctief vormen. De verlammeende invloed eener buitenlandsche deflatorische prijsinzinking zal dan niet langer op het Nederlandsche bedrijfsleven kunnen worden overgeheveld, ofschoon partieele storingen voor bepaalde afzonderlijke bedrijven hierdoor uiteraard niet geheel zullen kunnen worden vermeden.

Zoodra zoowel uit het prijsverloop in het binnenland, als uit de verschillende bedrijvigheidsindices, waaronder in de eerste plaats natuurlijk de werkloosheidscijfers, blijkt, dat de Nederlandsche conjunctuurontwikkeling zich weer duidelijk in opwaartsche richting beweegt, zal door een verdere stabilisatie van het binnenlandsche groothandelsprijsniveau een overdreven stimuleering van het bedrijfsleven moeten worden voorkomen. Zoodra immers onder de aangenomen omstandigheden een verdere binnenlandsche groothandelsprijsstijging zou worden bevorderd, zouden zoo goed als zeker excessieve voorraadvormingen en speculatieve anticipatie-aankopen van allerlei goederen het economisch ongewenschte gevolg zijn. Ook een dergelijke in wezen inflatorische prijsontwikkeling zal men dus dienen te vermijden.

Sedert kort schijnt er weer een zekere economische kentering in opwaartsche richting in het Amerikaansche conjunctuurverloop te zijn ingetreden, ofschoon hiervan tot heden op de internationale prijsontwikkeling nog slechts bitter weinig invloed schijnt te zijn uitgegaan. Mogelijk is, dat deze Amerikaansche conjunctuurverbetering zal aanhouden en op die manier, alweer via de zoogenaamd „stabile” wisselkoersen ook voor Nederland weer betere tijden zullen aanbreeken. Zekerheid te dien opzichte bestaat er echter, gezien de tot heden opgedane praktische ervaringen met de Amerikaansche economisch-politieke Overheidsmaatregelen, allerminst.

Onjuist en onder de momenteel geldende economische verhoudingen ook onverantwoord zouden wij het derhalve achten, indien nog langer passief zou worden toegelaten, dat louter ter wille van de *fictie* eener zoogenaamde *wisselkoers-stabilisatie* , het Nederlandsche bedrijfsleven zou worden opgeofferd.

A. J. W. RENAUD.

AANTEKENINGEN.

Wijziging in het Curatorium van het Nederlandsch Economisch Instituut.

In de jongste vergadering van Curatoren, Stichters en Beschermers van het Nederlandsch Economisch Instituut zijn de heeren E. D. van Walree, onder-voorzitter van het Instituut en C. J. P. Zaalberg als Curator afgetreden, welke heeren niet terstond herkiesbaar waren.

Als nieuwe Curatoren zijn tot het Instituut toegetreden de heeren Mr. J. W. Beijen, Mr. R. Mees, G. van der Muelen en S. Posthuma. Verder is de heer Dr. E. Heldring tot onder-voorzitter en de heer Mr. R. Mees tot penningmeester benoemd; laatstgenoemde als opvolger van den heer H. A. Crommelin, die den wensch te kennen gegeven had het penningmeesterschap neer te leggen.

Het Dagelijksch Bestuur is thans als volgt samengesteld: Ir. A. Plate, voorzitter, Dr. E. Heldring, onder-voorzitter, Mr. R. Mees, penningmeester, terwijl als secretaris fungeert Prof. Mr. P. Lieftinck.

De verdeling van het effectenbezit in Nederland.

Naar aanleiding van het artikel onder bovenstaanden titel, opgenomen in het nummer van 26 October jl., bereikten ons een aantal opmerkingen, die wij gaarne als verbetering en aanvulling van deze beschouwing willen vermelden. Wij zijn dankbaar voor deze opmerkingen, omdat zij het beeld — dat voor een deel op schattingen was gebaseerd — verduidelijken en omdat ons daarbij tevens gebleken is, dat ook bij belanghebbenden behoefte gevoeld wordt aan een beter inzicht in de verhoudingen op dit gebied.

In de eerste plaats werd er ons van de zijde van den Spaarbankbond op gewezen, dat de spaarbanken, enkele uitzonderingsgevallen daargelaten, vrijwel alle den rechtsvorm hebben aangenomen van een stichting of een vereeniging en daarom vallen onder de belasting in de doode hand. Wij hebben het totale vermogen van alle stichtingen en vereenigingen op grond van deze belasting geschat op ongeveer één milliard Gulden. Dit is — er zij nogmaals op gewezen — een ruwe schatting geweest.

Aan den eenen kant moet van het op grond van deze belasting berekende bedrag het vermogen van de spaarbanken afgetrokken worden, omdat deze reeds elders in de berekening zijn opgenomen, aan den anderen kant zijn vele instellingen vrijgesteld van deze

belasting. Bij gebrek aan voldoende gegevens, nemen wij aan, dat deze elkaar opheffen.

Verder heeft de heer Wesselink, directeur van den Postchèque- en Girodienst ons een specificatie verstrekt van de onderhandsche leeningen en er bijgevoegd, dat hij het voornemen heeft opgevat het overzicht van den stand van de beleggingen zoodanig aan te vullen, dat daaruit kan worden afgeleid, welke bedragen in obligaties en welke op onderhandsche schuldbekentenis zijn verstrekt. Een geste, die door velen zal worden gewaardeerd, evenals de volgende mededeeling van den heer J. Hardeman van het Ministerie van Koloniën.

„In tabel III op blz. 805, waarin o.m. de verhouding wordt aangegeven van het bedrag van de Nederlandsch-Indische Schuld op langen termijn op ultimo 1935 en het gedeelte, dat zich daarvan op dat tijdstip zou hebben bevonden in handen van financieele instellingen, wordt voor die schuld een bedrag van f 1.496 millioen genoemd.

Dit bedrag vertegenwoordigt echter niet alleen de vaste Nederlandsch-Indische schuld, maar omvat mede de vlottende schuld op meergenoemd tijdstip ten bedrage van f 131 millioen.

Bovendien is in genoemd bedrag nog begrepen het aandeel van Nederlandsch-Indië in de Nederlandsche Staatsschuld tot een bedrag van f 132.4 millioen, benevens de schuld van Nederlandsch-Indië aan De Nederlandsche Bank en De Javasche Bank wegens overneming der Indische Pondenleeningen, welke op ultimo 1935 nog een bedrag vertegenwoordigden van f 92.7 millioen.

Voor de becijferingen, welke het artikel zich ten doel stelde, moet dit deel van de Indische schuld in mindering van het totaal worden gebracht, zoodat in kolom 2 van tabel III voor 1.496 zal moeten worden gelezen 1.140 en het percentage in de laatste kolom van 35 stijgt tot 45. Ik kan hieraan nog toevoegen, dat na 1935 een belangrijke verschuiving is opgetreden in de verhouding tusschen de uitgegeven Indische vaste schuld en het vermoedelijk bezit daarvan in handen van financieele instellingen. Op ultimo 1938 zal de door openbare emissies geplaatste schuld van Nederlandsch-Indië pro resto rond f 1.080 millioen bedragen, van welk bedrag zich rond f 620 m/m bevindt in het bezit van openbare fondsen en instellingen, dat is 57 pCt. Schat men het bedrag in handen van andere financieele instellingen op f 60 millioen, dan stijgt dit percentage tot bijna 63 pCt.” v. d. V.

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	20-26 Nov. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	20-26 Nov. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	35.704	1.372.426	1.399.877	500	8.025	27.433	1.380.451	1.427.310
Rogge	10.873	207.895	256.155	—	—	3.875	207.895	260.030
Boekweit	576	16.052	14.846	—	—	—	16.052	14.846
Mais	22.123	1.090.642	1.273.224	400	82.388	141.275	1.173.030	1.414.499
Gerst	3.973	456.229	352.375	—	23.282	13.364	479.511	365.739
Haver	1.656	204.759	134.329	—	8.462	3.180	213.221	137.509
Lijnzaad	2.465	147.198	180.525	1.711	202.538	201.410	349.736	381.935
Lijnkoek	100	51.578	64.236	—	225	—	51.803	64.236
Tarwemeel	1.746	52.805	36.763	120	10.005	8.490	62.810	45.253
Andere meelsoorten	1.062	33.384	38.428	75	4.975	7.340	38.359	45.768

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 916/917)

¹⁾ *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1936 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 23 Aug. 1937—19 Juni 1938 La Plata; van 19 Juni—15 Aug. 1938 Bahia Blanca; van 15 Aug.—5 Sept. 1938. Hardwinter No. 2. Van 5—12 Sept. 1938 Hardwinter No. 1. Tot 28 Nov. 1938 80 kg Zuid-Russische. *Rogge*: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. *Gerst*: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata; van 23 Aug. 1937—1 Jan. 1938 64/65 kg Russische; van 1 Jan. 1938—31 Jan. 1938 65/6 kg Russische. *Mais*: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata. *Lijnzaad*: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg, tevoren per 1960 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN BELANGRIJKE VOEDINGS- EN GENOT...

Main table containing prices for GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER per kg, KAAS, and EIEREN. Includes columns for various grades and locations like Rotterdam and Amsterdam.

Table for KATOEN (Cotton) and AUSTRALISCHE WOL (Australian Wool). Includes columns for Middling Upland, Super Fine C.P. Oomra, and Merino 64's Av.

Table for KOPER (Copper), LOOD (Lead), TIN (Tin), IJZER (Iron), GIETRIJ-IJZER (Cast Iron), ZINK (Zinc), and ZILVER (Silver). Includes columns for various grades and locations like Londen and Antwerpen.

Table with 19 columns: GE-SLACHTE RUNDREN, GE-SLACHTE VARKENS, DEENSBACON, BEVROREN ARG. RUNDVLEESCH, CACAO G.F., KOFFIE, SUIKER, THEE, and Indexcijfer voedingsmiddelen. Rows include monthly data from 1927 to 1937 and quarterly data from 1937 to 1939.

Table with 19 columns: GRENEHOUT, VURENHOUT, KOE-HUIDEN, COPRA, GRONDNOTEN, LIJNZAAD, GOUD, and Indexcijfer agrarische grondstoffen. Rows include monthly data from 1927 to 1937 and quarterly data from 1937 to 1939.

Table with 19 columns: STEENKOLEN, PETROLEUM, BENZINE, KALK-SALPETER, ZWAVELZURE AMMONIAK, CEMENT, and STEENEN. Rows include monthly data from 1927 to 1937 and quarterly data from 1937 to 1939.

